

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΛΑΩΣΙΣ
ΤΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453.

Κατὰ τὰς ἀρχικὰς πηγὰς συγγραφείσα ὑπὸ

A. A. MORAMANNΟΥ.

—ooo—

(Συνέχ. τῆς φυλλ. 219.)

ΤΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1451 ἀνέβη ἐπὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ θρόνου ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β'. Τὰ ὅρια τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ ἦσαν πολλὰ τῶν μετὰ ταῦτα στενωτέρω. Ἐκ μὲν τῆς μικρᾶς Ἀσίας κατεῖχε μόνον τὸ ἐμπρόσθιον ἡμισυ αὐτῆς μέρος, ἐκ δὲ τῆς Εὐρώπης τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ δεινὸν ὑφίστατο ἀγῶνα πρὸς τὸν Σκενδέρβην, ἐνῶ ἐν μὲν τῇ ἀρχιπελάγει ἐδέετο Εὐ-λῆνες, Γενουήνσιοι καὶ Ἑνετοί, ἐν δὲ τῇ πρὸς ἑω μικρᾷ Ἀσίᾳ διετηροῦντο εἰσέτι οἱ Καραμάν Ὀγλοῦ, οἱ Ζουλκαδρία καὶ ἄλλα τινὰ ἄσχημα λαῖψανα τοῦ Σελτσουκικοῦ κράτους, ἐν Τραπεζοῦντι ἐσώζετο ἡ αὐτοκρατορία τῶν Κομνηνῶν, τὴν Συρίαν καὶ Αἴγυπτον κατεῖχον οἱ Μαμαλοῦλοι, καὶ τὰς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Εὐφράτου χώρας αἱ δυναστεῖαι τοῦ λευκοῦ καὶ μέλανος Προδάτου.

Πρὸ δεκαεξέτερος μηνῶν εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸν Βυζαντινὸν θρόνον Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ὁ καὶ Δράγας ἐπικαλούμενος. Τὰ ὅρια τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ μόλις ἐξτείνοντο πέραν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Οἱ μὲν Γενουήνσιοι κατεῖχον τὸ ἀντίπεραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς τοῦ Κερατείου κόλπου καί μενον προάστειον τοῦ Γαλατᾶ, οἱ δὲ Τούρκοι τὰ λοιπὰ ἐκατέρωθεν τοῦ Βοσπόρου μέρη. Ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ Πελοπόννησος καὶ τινες νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἦσαν τὰ τελευταῖα λαῖψανα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἧτις, πρὸ ἑκατονταετηρίδος, ἐξτείνετο ἀπὸ τῆς Καρχηδόνας καὶ Σικελίας μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος, καὶ ἀπὸ τοῦ Δουναβίου μέχρι τῶν καταρράκτων τοῦ Νεῖλου. Ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Σερβία, ἡ Βλαχία, ἡ Μιτυλήνη καὶ αὐτὸ τὸ προάστειον τοῦ Γαλατᾶ συνεδέοντο διὰ χαλαρῶν δεσμῶν τιμαριωτικῆς ὑποταγῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῆς ὁποίας ὁ Αὐτοκράτωρ ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς ὁ ὑπέρτατος κυριάρχης τῶν ἀναγνωρίζοντων τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Παρὶ τῶν λεπτομερειῶν τῶν σχέσεων τούτων δὲν ἔχομεν σαφεῖς πληροφορίας, ἐκ τῶν σωζομένων ὁμῶς μνημείων εἰκάζεται ὅτι δὲν περιωρίζοντο εἰς μόνον τὰ τῆς ἐκκλησίας (α).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπικράτει εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν· ἀλλὰ τὸ πῦρ ὑπεκαίετο ὑπὸ τὴν σποδόν, καὶ ἐνώπιον χαρακτῆρος οἷος ὁ τοῦ Σουλτάνου ὁ Κωνσταντῖνος οὐδεμίαν ἡδύνατο νὰ τρέφῃ ἐλπίδα ὅτι ἤθελε κυβερνήσῃ ἐν εἰρήνῃ.

Καὶ ὁμῶς ἐπραξε πᾶν τὸ δυνατόν ὥπως ἀναβάλλῃ τοῦ πεπρωμένου τὴν ἐκπλήρωσιν. Κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Μωάμεθ ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν πρέσβεις φέροντας συγχαρητήρια, συνῆψε μετ' αὐτοῦ συνθήκην ὑποχρεοῦσαν τὸν Σουλτάνον νὰ χορηγῇ ἐτησίως 300,000 ἀσπρων πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ὁρχάνου καταφυγόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν· συγχρόνως δὲ ἀπετάθη πρὸς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ Κυβερνήσεις αἰτῶν συνδρομὴν. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1452 ἀφίκετο Ἕλληνας πρέσβυς εἰς Ἑνετίαν. Ἡ Γερουσία, εἰ καὶ ἀπασχολεῖτο ἀλ-λαχοῦ ἕνεκα τῆς Λομβαρδίας, καὶ δυσανασχέτως εἶχε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀποποιηθέντα νὰ ἐλθῇ εἰς γάμον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Δόγου, ἐννοήσασα ὅμως ὅτι συμφέροντα πολλοῦ λόγου ἄξιον ἔτρεχον κίνδυνον, διέταξε τὸν ναύαρχον Γαβριὴλ Τρεβιζάνον νὰ συλλέξῃ ἐκ Κρήτης, Κερκύρας, Μεθώνης, Ναυπλίας καὶ Εὐβοίας πλοῖα, χρήματα καὶ στρατόν, καὶ νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνεύουσας πόλεως. Συγχρόνως ἐπετράπη τὸ αὐτοκράτορι καὶ ἡ ἀπὸ Ἑνετίας εἰς Κωνσταντινούπολιν μετακόμισις ὀρισμένου ποσοῦ ὀπλων καὶ νίτρου, ἀνευ ἀποτίσεως τοῦ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς δασμοῦ.

Ἡ Γένουα, ἧτις ὡσαύτως εἶχεν ἀξιολογώτατα συμφέροντα ἐν Βοσπόρῳ, ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἀπέστειλε τὸν Ἰωάννην Ἰουστινιανὸν μετὰ τινῶν πλοίων. Ὁ Πάπας Νικόλαος Ε' ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον συνομολογηθείσης ἐνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν, καὶ ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν Καρδινάλιον Ἰσιδώρον μετὰ μικρᾶς ἐπικουρίας.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τῆς Εὐρώπης χορηγηθεῖσα συνδρομὴ πρὸς υπεράσπισιν πόλεως τὰ μάλιστα ἐπισήμου. Ἡ μὲν Ἑνετία καὶ ἡ Γένουα ἄμα προσκληθεῖσαι ἔπρυσαν ν' ἀποστείλωσι βοήθειαν ἀνάλογον πρὸς τὰς ἰδίαις δυνάμεις, ὁ δὲ Πάπας παρ-

Γαλατᾶ ἐπὶ θυρῶν, ἐπὶ τειχῶν, καὶ ἐπὶ πύργων τὰ βυζαντινὰ ἐμβλήματα, ἐν τῷ μίῳ τῶν ἐμβληματικῶν τῶν Γενουησίων κυβερνητῶν (Ποδιστά), δηλοῦντι χρυσοῦν σταυρὸν ἐπὶ ἐρυθροῦ θυριστοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τμημάτων τέσσαρα Β (Βασιλεὺς, Βασιλεῖον, Βασιλεῖον, Βασιλεῖον). Ἐπίσης διασώθη ἐπὶ τινος πύργου τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν θάλασσαν, μεταξὺ τοῦ Κόμης Καποῦ, καὶ τοῦ Γενί Καποῦ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

ΑΝΙΚΕΝΙΣ
ΘΗΝΟΥΤΟΣ
ΟΠΗΓΡΟΣΚΑΙ
Η ΚΟΡΤΙΝΑΥ
ΠΟΓΕΩΡΓΙ
ΟΥΔΕΣΗΟΤΟΥ
ΕΕΡΒΙΑΣ·†
ΕΝΕΤΕΙΑ α

Νς

ἧτοι· « Ἀνεκκλήσθη ἐστὸς ὁ πύργος καὶ ἡ κορτίνα ὑπὸ Γεωργίου δεσπότου Σερβίας ἐν ἔτει 6956 » (1443.)

(α) Μέχρι τῆς σήμερον ἀπαντᾷ τις εἰς διαφόρους θέσεις ἐν

έχων συνδρομήν ἐλαχίστην, προσέθηκεν αὐτῇ ὄρους ὧν ἡ ἐκπλήρωσις παρὰ τοῦ ἐπαπειλουμένου αὐτοκράτορος ἦν ἀδύνατος. Οἱ λοιποὶ κυριάρχαι τῆς Εὐρώπης ἔμενον ἀπαθείς.

Ὁ Σουλτάνος εἶχεν ἤδη ἀποκρούσει ἑφοδὸν τινα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας, καὶ ἀναγκάσει αὐτὸν νὰ αἰτήσῃ εἰρήνην, ὅτε ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ ἐν Ἀσχαρ πρέσβεις Ἕλληνες ἀναγγέλλοντες αὐτῷ ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος ὅτι ἡ πρὸς διατροφήν τοῦ Ὁρχάνου διδομένη ποσότης οὐδόλως ἐξήρκει, καὶ δεόν ἦν νὰ διπλασιασθῇ, καὶ ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως, ὁ αὐτοκράτωρ ἐσκόπει νὰ κηρύξῃ τὸν Ὁρχάνον ὡς δικαίωματι ἐπίδοξον τοῦ θρόνου διαδόχον. Ὁ δὲ Μωάμεθ ἀπαντήσας ὀργίλως πρὸς τοὺς ἀπερισκέπτως λαλήσαντας πρέσβεις, συνωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας, καὶ ἐξεπλήρωσε διὰ χρηματικῶν θυσιῶν τὰς αἰτήσεις τῶν Γενιτσάρων, ὅπως ἀπαλλαγῇς ὑπὸ ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, συνενώσῃ πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις πρὸς ἄλλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀδριανούπολιν ἀπηγγέρευσεν ἐν τῷ ἄμα τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετακόμισιν τῶν προσόδων τῶν περὶ τὸν Στρώμονα χωρῶν, αἵτινες ἦσαν ὠρισμέναι πρὸς συντήρησιν τοῦ Ὁρχάνου.

Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος 1451 — 52 ἔπεμψε πρόσταγμα εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἵνα ἀποστελῶσιν αὐτῷ χιλίους οἰκοδόμους τεχνίτας καὶ ἐργάτας κατ' ἀναλογίαν τῶν τεχνιτῶν, καὶ ἀσβεστοκαύστας, καὶ παρασκευάσωσι τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν, ὅπως ἐλθόντος τοῦ ἔαρος οἰκοδομήσωσι φρούριον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ὑπὲρ τὴν Κωνσταντινούπολιν (α).

Ἡ εἰδήσις αὕτη ἐνέπλησε φόβου τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Θράκῃ καὶ Αἰγαίῳ χριστιανούς, καὶ πάντες σὺν κλαυθμῷ ἀνεφώνουν· « Νῦν τὸ τέλος ἤγγισε τῆς πόλεως· νῦν τὰ σήμαντρα τῆς φθορᾶς τοῦ ἡμετέρου γένους, νῦν αἱ ἡμέραι τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τί γίνωμεν ἢ τί ποιήσωμεν; ἀρθήτω ἀφ' ἡμῶν ἡ ζωὴ ἡμῶν, κύριε, καὶ μὴ ἴδωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δούλων σου τὴν φθοράν τῆς πόλεως, μηδὲ εἶπεν οἱ ἐχθροὶ σου, δέσποτα, ποῦ εἰσὶν οἱ φυλάσσοντες αὐτὴν ἅγιοι; »

Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἔπεμψε πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐν Ἀδριανουπόλει πρέσβεις, ἡ (ὅπως ἐπιδιορθῶν τὴν εἰδήσιν ταύτην ὁ Χαϊρουλλάχ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ μαρτυρεῖ) τὸν πρῶτον αὐτοῦ ὑπουργόν πρὸς τὸν Μέγαν Βεζύρην Χαλίλ Πασᾶν, ἵνα ἐπερωτήσωσιν αὐτὸν περὶ τῶν πραττομένων. Καὶ οἱ πρέσβεις ἐλεξαν αὐτῷ τάδε· « Ἡμεῖς ἤδη τὴν σήμερον ἔτος ἐστὶ που ἐκατοστὸν καὶ ἐπέκεινα ἀφ' οὗ τὴν Ἀδριανούπολιν ὁ σὸς πάππος Μωράτ ὁ τοῦ Ὁρχάν υἱὸς ἔλαβε· καὶ ἐκτοτε συνθήκας ποιήσαντες οἱ ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ καταγόμενοι μέχρι σοῦ, οὐδεὶς ἐμελέτησε πύργον ἢ καλύβην πῆξαι ἐν τῇ αὐλῇ τῆς πόλεως, εἰ γὰρ καὶ αἰτίᾳ τις εὕρισκετο καὶ μάχην ἀμ-

φότεροι συνίστων, ἀλλὰ δι' ἄλλης συμβάσεως τῇ τῆς εἰρήνης ἐπράτταντο, ὁ γὰρ σὸς πάππος ὁ Μεχμέτ βουλευθεὶς ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὴν κειμένῃ τοῦ πορθμοῦ γῇ κτίσαι φρούριον, παρακλητικῶς, καὶ ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα, τὴν αἴτησιν οὐ μικράν ὁ Μεχμέτ πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ ἐποίησεν (α). ὕθεν καὶ κατένευσεν ἐπὶ παρῷ ὅτι ἐν τῇ ἀνατολῇ ὠκοδόμητο τὸ ἔργον, καὶ ἡ ἀνατολὴ πᾶσα πρὸ χρόνων πολλῶν ἦν αὐτοῖς προσωκειωμένη. Τὸ δὲ αὐτὴν ὦν καλῶς ἐχόντων πάντων τὴν σοί, ὀρώμεν ἀσφαλῶς ὅτι μέλλεις τὴν θάλασσαν τὴν Ποντικὴν ἀξίαν ποιῆσαι τοῖς Φράγκοις, καὶ τὴν πόλιν λιμοκτονῆσαι καὶ τὰς εἰσόδους τῶν ἐν αὐτῇ τελευμένων κομμερκίων κωλύσαι. Δεόμεθα οὖν ταύτην τὴν βουλὴν ἀπόκοψον, καὶ ἐσόμεθα φίλοι σου χρηστοί, καθὰ καὶ σὺν τῷ πατρί σου τῷ χρηστῷ ἡγεμόνι. Εἰ βούλει καὶ τέλος δίδόναι, δώσομεν. »

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπήντησε φιλικῶς ὁ Σουλτάνος· ἀλλ' ὦν φύσει δξύθυμος ἐκυριεύθη μετὰ μικρὸν ὑπὸ ὀργῆς, καὶ ἀπήντησεν οὕτως·

« Ἐγὼ ἐκ τῆς πόλεως οὐ λαμβάνω τι. Ἐκτὸς τῆς τάφρου οὐκ ἔχει οὔτε κέκτηται τι· καὶ γὰρ εἰ ἤθελον κτίσαι ἐν τῷ ἱερῷ στομίῳ φρούριον οὐκ εἶχε δίκαιον τοῦ κωλύειν με. Πάντα γὰρ ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν εἰσὶν καὶ τὰ πρὸς ἀνατολὴν κείμενα τοῦ στομίου φρούρια, καὶ ἐντὸς αὐτῶν Τοῦρκοι κατοικοῦσι, καὶ τὰ ἐν τῇ δύσει ἄσικα ἐμὰ εἰσὶ· καὶ γὰρ Ῥωμαῖοι οὐκ ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας τοῦ οἰκῆσαι, ἢ οὐκ οἶδατε ἐν ποίᾳ στενοχωρίᾳ ὑπέστη καὶ δεινῇ περιστάσει ὁ ἐμὸς πατήρ, ὅταν τοῖς Οὐγγροῖς ὁ βασιλεὺς συνετέθη καὶ διὰ ξηρᾶς ἐλθόντες ἐκεῖνοι, διὰ θαλάσσης τὰς τῶν Φράγκων τριήρεις ἐν ταύτῃ τῇ Ἑλλησπόντῳ ἡγάγετο, καὶ τὸν Καλλιουπόλεως πορθμὸν ἀποκλείσαντες οὐκ ἐδίδουν πορείαν τῷ ἐμῷ πατρί; ἀναβὰς οὖν μέχρι τοῦ τόπου τοῦ ἱεροῦ στομίου ἐγγύς, καὶ ἐν τῷ πολυχνίῳ δ' ἐδείματο ὁ πατήρ αὐτοῦ, σὺν ἀκατίοις περάσας Θεοῦ εὐδοκοῦντος· καὶ γὰρ αἱ τριήρεις τοῦ βασιλέως ἐκεῖ κατεσπύοντο τοῦ κωλύσαι τὴν διάβασιν· ἐγὼ δὲ ἐκαθήμην ἐν Ἀδριανουπόλει παιδίον ὃν ἐκδεχόμενος τὴν τῶν Οὐγγρων ἀφίξιν. Οἱ δὲ Οὐγγροι ἐλεηλάτουν τὰ πέριξ τῆς Βάρνης, καὶ ὁ βασιλεὺς εὐφραίνετο, καὶ τὸ τῶν Μουσουλμάνων γένος ἐδυσφόρει καὶ οἱ καθουρίδες (γκικαὺρ) ἐχαίροντο. Τότε ὁ ἐμὸς πατήρ περάσας μετὰ πολλοὺς τοὺς κινδύνους ὤμοσε τοῦ ποιῆσαι κατ' ἀντικρὺ τοῦ φρουρίου τοῦ κειμένου πρὸς ἀνατολὴν ἕτερον φρούριον πρὸς δύσιν. Ἐκεῖνος οὐκ ἐφθασε τοῦ ποιῆσαι, ἐγὼ τοῦτο μέλλω ποιῆσαι Θεοῦ ἀρρώγουντος, τί με κωλύετε; ἢ οὐκ ἐξέστι ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς δ' βούλομαι; ἀπέλθετε εἰπατε τῷ βασιλεῖ, ὁ νῦν ἡγεμὼν οὐκ ἐστὶ τῶν πρῶν ὁμοιος· ἃ οὐκ ἠδύναντο ἐκεῖνοι ποιῆσαι, οὗτος ὑπὸ τὴν χεῖρα καὶ εὐκόλως ἔχει τοῦ πράξαι, καὶ ἃ οὐκ ἐβούλοντο ἐκεῖνοι οὗτος θέλει καὶ βούλεται, καὶ ὁ ἐλθὼν ἀπὸ

(α) Ἡ μαρτυρία αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη, διότι τὸ φρούριον Γεζιελτζε Χισάρ, τὰ νῦν Ἀναδολεῖ Χισάρ, εἶχε κτισθῇ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζίτου Ἰλδερμ.

τοῦ νῦν ἕνεκα τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀφαιρεθῆσεται τὴν δοράν. »

Ὡς φαίνεται ὁ Χαϊρουλλάχ ἐνόησεν ὅτι ἡ ἀπάντησις αὕτη ἢ παρὰ τοῦ Σουλτάνου δοθεῖσα ἦτο κατὰ τι ἀπροσπῆς, δι' ὃ τὰ μάλιστα ἐνδιατρίβει εἰς διασαφήνισιν τῆς ἀσέβειας ταύτης διαφωνίας μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἱστορικῶν, περὶ τοῦ προσώπου πρὸς ὃ ἀληθῶς ἀπεστάλη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ προσθεῖσα αὕτη (α).

Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ ἀμέσως τὸν πόλεμον· πλείστα ὅμως μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, λαῖκοί τε καὶ ἱερεῖς, ἀπέτρεψαν αὐτόν (β).

Τὸ δὲ ἔαρ τοῦ ἔτους 1452 συνήλθαν πάντες οἱ ὑπάλληλοι ἐκ Ρουμέλης καὶ Ἀνατολῆς μετὰ τῶν παράγγελθέντων ἐργατῶν, παρὰ τὸν ἀσιατικὸν Βόσπορον ὅπου μετέφερον τὴν ἀσέβειαν, ἔκτισαν καυλῶνους πρὸς ἀπόσβεσιν αὐτῆς, ἐκομίσαντο τὰς ἀναγκαίας δοκοὺς ἐκ Νικομηδείας καὶ Πρακλαίας (τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ) καὶ λίθους ἐξ Ἀνατολῆς. Τὸν μῆνα Μάρτιον ἀπῆλθεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, ὅστις διαβὰς διὰ Καλλιπόλεως μετὰ ἐξ ἐντελῶς ἐξοπλισμένων πλοίων, δέκα ὀκτὼ τριήρων καὶ δέκα ἐξ ὀρεινῶν ἀφίκετο τὴν 26 Μαρτίου εἰς Βόσπορον. Πρὸς οἰκοδομὴν δὲ τοῦ φρουρίου, οὗ τὸ σχέδιον ἔδωκε μόνος, ἐξελέξατο τὸ μέρος περίπου ἐνθα πρὸ πάντων στενοῦται ὁ Βόσπορος, καὶ βεῦμα σφοδρὸν τὰ πλοῖα ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ὁρτὴν παρὰ τὸ ἑμαῖον ἀκρωτήριον ἀπωθεῖ· ἐνταῦθα ἐξευξεν ἄλλοτε ὁ Δαρβῆος τὴν γέφυραν αὐτοῦ (γ).

Καὶ τὴν μὲν τῆς οἰκοδομῆς τῶν πύργων ἐπιτήρησιν εἶχον, ὁ μέγας Βεζύρης Χαλίλ Πασᾶς, ὁ Σαρτζῆ Πασᾶς, ὁ Ζάγκνος Πασᾶς καὶ ὁ Σαχάβεδδιν Πασᾶς· τὴν δὲ τῶν τειχῶν, τῶν μεταξὺ τῶν πύρ-

γων, αὐτὸς ὁ Σουλτάνος. Τὰ τεῖχη ἐκτίζοντο ἐργαζομένου τοῦ ἡμίσεως ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πλευράν, τοῦ δ' ἑτέρου κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν· ἀχθοφόροι δὲ ἐργάται ἐκόμιζον ἀδιακόπως πρὸς τοὺς κτίζοντας κεράμους, ἀσβεστον καὶ λίθους, συμβαλλόντων καὶ αὐτῶν τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους. Τὴν δὲ πρὸς οἰκοδομὴν ὕλην ἐπορίσθησαν ἐν μέρει ἐκ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίων ἐκκλησιῶν τε καὶ ναῶν, ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ὅθεν ἔλαβον πλείστους κίονας, δι' ὃ ἐνθεν κακείθεν ὑποβαλίνονται ἐπὶ τῶν τειχῶν τεμάχια αὐτῶν, καὶ ἐν τῇ παραλίᾳ τανύν ἐτι κεῖνται διασπαρμένοι σπόνδυλοι καὶ κιννόκρανα (α).

Διαρκούσης τῆς οἰκοδομῆς ἀπεπειράθησαν ἑνὶ τινος ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ ἀκαίρου ζήλου κινούμενοι νὰ ἐμποδίσωσι τὴν οἰκοδομὴν, δίδοντας ἀφορμὴν ἐρίδων μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, κατὰ τὰς ὁποίας, ἐκαστέρου τῶν ἀντιπάλων μερῶν ἀμυνομένου δι' ὀπλῶν, πολλοὶ πολλὰκις ἐφονεύθησαν. Τοῦναντίον ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεπειράτο δι' ἄλλων τρόπων τὴν ἐπίτευξιν τῶν σκοπομένων, ἀποστείλας πρὸς τὸν Σουλτάνον πρέσβεις αἰτήσαντας ὅπως προστατεύσῃ τοὺς κατὰ τὰ παρακείμενα χωρία Ἕλληνας γεωργοὺς ἐργαζομένους ἐν ταῖς ἀγροῖς, διορίζων φύλακας ἐπὶ τούτοις. Ἐπεμψε δὲ αὐτῷ καὶ δῶρα, ἐδώδιμα καὶ ποτά. τῶν αὐτῶν μηχανημάτων ἐποίησάτο χρῆσιν καὶ παρὰ τῷ μεγάλῳ Βεζύρῳ Χαλίλ Πασᾷ, ὅστις, ὡς φαίνεται, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερνικήσῃ τοὺς τοιοῦτους πειρασμούς.

Ὁ Μωάμεθ, ὅστις ἀφορμὴν εἴχεται ἐρίδων, ἀπέστειλε τινὰς ἐκ τῶν ἀκολούθων ἐντεταλμένους αὐτοῖς νὰ παραγγείλωσιν εἰς τοὺς χωρικοὺς ν' ἀφήσωσιν ἀνεναχλήτους τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἦγον εἰς νομὴν ἵππους καὶ ἡμιόνους, χρησιμεύοντας εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ φρουρίου· ἐὰν οἱ χωρικοὶ δὲν ἤθελον ὑπακούσει, οἱ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀποσταλέντες ὤφειλον νὰ παρίσχωσι τοῖς Τούρκοις τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν. Ἀφορμὴ πρὸς πραγματοποίησιν τούτων ἐδόθη ταχέως. Ὁ Ἰσφενδιάρ· Ὀγλοῦ Ἰσμαήλ Βέης, σύζυγος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σουλτάνου, ἦλθε μετὰ στρατιᾶς ἐξ Ἐδρεμίδ (Ἀδραμυτίου) ὅπως συμβοηθῇ εἰς οἰκοδομὴν τοῦ φρουρίου. Πλησίον, δὲ τοῦ πύργου τοῦ λεγομένου Ἐπιβάται (Βίγαδος), μεταξὺ Σιλυβρίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἀρῆκεν ἀριθμὸν τινα ἵππων καὶ ἡμιόνων ἐλευθέρους νὰ διατρέχωσι τὰς ἐσπαρμένας γαίας τῶν Ἑλλήνων, ὥς καὶ διέφθειρον ἐντελῶς. Ἕλληνας τινες ἰδὼν τὴν γενομένην καταστροφὴν ἔδραμον εἰς ἀποδίωξιν τῶν ὑποζυγίων, ἀλλὰ προσεβλήθη ὑπὸ ἱπποκόμου Τούρκου· τότε συγγενῆς τις τοῦ Ἑλλήνος καὶ τινες ἄλλοι ἦλθον εἰς βοήθειαν τοῦ συμπολίτου αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ Τούρκοι ὀπλισμένοι ὤρμησαν ὑπὲρ τοῦ ἱπποκόμου.

(α) Δούκας σελ. 238—240. Χαϊρουλλάχ σελ. 58.

(β) Φραντζῆς σελ. 233—234.

(γ) Τὸ διάγραμμα τοῦ φρουρίου δύναται τις νὰ ἴδῃ ἀκριβῶς, εὐρισκόμενος ἐν τῇ μέσῃ τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ μεγάλῳ πλοίῳ· οἱ σύγχρονοι συγγραφῆς τῆς ἱστορίας δὲν ἠδυνήθησαν πᾶσι νὰ σχεδιογραφήσωσι τούτο ἐκ τῆς ῥηθείσης διέσεως, καὶ ἐπέλεον πηγαῖον· οἱ ἀλλόκοτοι εἰδήσεις ὅσας δίδουσι περὶ αὐτοῦ. Ἀπεπλάνητες τὸν Βόσπορον, καθ' ἣν στιγμήν κἀμπτομεν τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Θεσσαροφύλακος (Τσιφτερδάρ βουρνού) παρὰ τὸ Ὀρτάκκι, βλέπομεν τρεῖς πύργους τοῦ Ρουμελί Χισσαρί. Δι' ὃ ὁ μὲν Δούκας ἀναφέρει ὅτι εἶχε τριγωνικὸν σχῆμα (ὡς ἐν τριγώνῳ σχήματι, σελ. 241) ὁ δὲ Φραντζῆς λέγει (σελ. 234)· « Ἐν αὐτῇ οἰκοδομῇ πύργους τρεῖς ἰσχυροὺς » καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης δὲ τρεῖς πύργους ἀναφέρει. Ἀπορίας ὅμως ἄξιον εἶναι ὅτι ὁ Χόμμερ, ὅστις καὶ πλείστα ἐτα διέτριψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὸ φρούριον βεβίως πολλὰκις εἶδε, καταδικνύει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοῦ κρατείας τρεῖς μόνον πύργους, ἐν ᾧ καὶ ὁ ἐπιπλακίως μόνον πρὸς αὐτὸ ἀναπλήσας ἀριθμῶν πολλὰ πλείονας. Τὸ Ἑντικὴν ἡμερολόγιον τοῦ Ν. Βαρβάρεου (σελ. 1) ἀναφέρει ὁρθῶς δεκατέσσαρας, ὡς πάντα εἶναι οἱ κυριώτεροι. Τὸ ὅτι ἡ περιφέρεια τοῦ φρουρίου τούτου παριστᾷ τὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος Μωάμεθ, θεωροῦμεν ἀποκρίματα Τούρκικα· φαντασίας, καὶ νομίζομεν ὅτι ἡ εἰδήσις αὕτη, καὶ τοῖς δεδομένη παρὰ Τούρκων ἱστοριογράφων, εἶτι δὲ καὶ παρ' Ἑυρωπαϊῶν περιηγητῶν ἐν ἡμερολογίοις, εἶναι ὅμως ἀνέχῃ τοῦ μνημονεύεσθαι εἰς πραγματικὰς ἀπυθνάδας.

(α) Χαλκοκονδ. σελ. 418.—Δούκας, σελ. 241—243.—Φραντζῆς, σελ. 233.—Ν. Βαρβάρε. σελ. 1.—Χαϊρουλλάχ σελ. 57.

Ἡ ἀπλὴ αὕτη ἔρις προέβη μέχρι διαπληκτισμῶν, οἵτινες ἐπὶ τέλους μετετράπησαν εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην, καθ' ἣν οὐκ ὀλίγοι ἔπεσαν ἐκατέρωθεν.

Ὁ Σουλτάνος μαθὼν τοῦτο παρὰ τοῦ Κιαγὰ Βέη (υπουργοῦ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν), καὶ ἀμεριμνῶν περὶ πάσης ἀνακρίσεως τῶν γεγονότων, ἡ προταθείσης ἀπολογίας, προσέταξεν αὐτὸν ἀμέσως νὰ ἐκστρατεύσῃ μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς καὶ νὰ φρονεύσῃ πάντας τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ τὸ πρόσταγμα ἐξετελέσθη κατὰ δυστυχίαν ἀκριβῶς· διότι τὴν πρώτην τῆς ἐπιούσης, ὅτε οἱ χωρικοὶ ἐπορεύοντο εἰς τοὺς ἀγροὺς πρὸς συγκομιδὴν τῶν καρπῶν, ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν οἱ στρατιῶται, καὶ κατέσφαξαν ἅπαντας τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν (α).

Οὕτω διηγείται τὸ συμβάν ὁ Δούκας· ὁ δὲ Χαϊρουλλάχ ἐκ τουρκικῶν πηγῶν ἀρνούμενος ἐξιστορεῖ αὐτὸ ὡς ἑξῆς· Τοῦρκοι στρατιῶται ἐπορεύθησαν εἰς τοὺς ἀγροὺς, ἵνα ἀγοράσωσιν ἐκ τῶν ἐκεῖ βοσκόντων ποιμνίων πρόβατα πρὸς ἰδίαν χρῆσιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ποιμένες ἀπεκρίθησαν ἀποτόμως ὅτι τὰ πρόβατα δὲν ἦσαν πρὸς πώλησιν ὠρισμένα, τοῦτο ἐγένετο αἰτία ἔριδος καὶ διαπληκτισμῶν μεταξὺ τῶν ποιμένων καὶ τῶν ἀκολουθῶν τοῦ ἐπὶ τῆς τροφοδοσίας διευθυντοῦ Ἀἰ Τσαϊλὺ Μωάμεθ Βέη· τότε ἦλθε βοήθεια πρὸς ἀμφότερα τὰ μέρη καὶ μάχη συνεκροτήθη παρὰ τὸ νῦν καλούμενον Κανλὺ Καθάκ (ἦτοι καθημαγμένη λεῖκα) μεταξὺ τοῦ Βεσιχτάς καὶ τῶν γλυκίων ὑδάτων τῆς Εὐρώπης. Τοῦτο μαθὼν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἠθέλησεν ἀμέσως νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέτρεψε τὸν κίνδυνον τοῦτον πέμψας πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅστις καίτοι κωφεύων εἰς τὰς δεήσεις αὐτοῦ, ἀνέβαλεν ὁμῶς τὸν πόλεμον μέχρι τοῦ ἐλευσομένου ἔκρου (β).

Ὅλος ματαίαν θεωροῦμεν τὴν ἐρευναν, ἐὰν κατὰ τοῦτον ἡ ἐκείνων τὸν τρόπον συνέβησαν τὰ ἱστορούμενα, ἢ ἂν καὶ ἀμφοτέρω, ἐπίσης κτηνώδη καὶ οἰκτιρμοῦ ἄξια, συνέβησαν. Βλέποντες ὁμῶς ἐμβριθῆ ἱστοριογράφον οἷος ὁ Χαϊρουλλάχ, σπουδαίως ἀποφαινόμενον ὅτι τοιοῦτόν τι ἐπορευώδες συμβεβηκὸς ἐγένετο αἰτία πολέμου, οὐδεμιᾶς ἄλλης χρῆζομεν ἀποδείξεως τοῦ πόσον καὶ οἱ κρείττονες τῶν Τούρκων ἱστοριογράφοι ἐνδεεῖς εἰσὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς ἱστορίας πνεύματος.

Μετὰ τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε] νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι τῆς πόλεως καὶ νὰ αἰχμαλωτισθῶσιν οἱ περὶ αὐτάς Τοῦρκοι, τοὺς ὁποίους ὁμῶς ἀφῆκεν ἐλευθέρους μετὰ τρεῖς ἡμέρας, οὐδὲν γὰρ ἦν τὸ ἐντεῦθεν ὄφελος. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλωτισθέντων εὗρίσκοντο καὶ τινες εὐνοῦχοι τοῦ παλατίου τοῦ Σουλτάνου, οἵτινες πρῶτα χθέντες τῷ Αὐτοκράτορι εἶπον· « Εἰ μὲν ἀπολύσεις ἡμᾶς, ὦ βασιλεῦ, πρὸ τοῦ τὸν ἥλιον κλίνειν πρὸς δυσμᾶς, χάριν ἔσομέν σοι· εἰ δὲ μετὰ δύσιν ἡλίου μὴ εὐρεθέντες ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος, γινῶθι τὸ μετὰ ταῦτα

ἀπολυθῆναι οὐκ ἔσται ἡμῖν πρόσχαρι, ἀλλὰ καὶ λίαν θανάσιμον, δι' ὃ ποιήσον εἰς ἡμᾶς ἔλεος, καὶ ἀπόλυσον τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, εἰ δ' οὐ μὴ κέλευστον ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλὰς, κρεῖττον γὰρ παρ' ὑμῶν τεθνάναι ἢ παρὰ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης ὀλέθρου.»

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐνδούς εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτῶν, ἐδώρῃσατο αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ κήρυκας πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπέστειλε λέγοντας αὐτῷ τάδε·

« Ἐπεὶ τὰ τῆς μάχης ἡρετίσω καὶ οὔτε ὅρκους οὔτε κολακείαις πεισθῆναι ποιῆσαι σε ἔχω, πείσοι με βούλει, ἐγὼ γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγω, καὶ εἰ βελητὸν αὐτῷ ἔστι τοῦ δοῦναι καὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς χεῖράς σου τίς ὁ ἀντειπεῖν δυνάμενος; εἰ δὲ πάλιν ἐμφυτεύσει εἰρήνην ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ τοῦτο ἀσπασίως ἀποδέχομαι. Πλὴν κατὰ τὸ παρὸν λάβε σου τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους. Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν τὰς πύλας τῆς πόλεως κεκλεισμένας ἔχω καὶ τοὺς ἐνδον φυλάξω ὅσον ἡ δύναμις. Σὺ δὲ καταδυναστεύων δυνάστευε ἕως ὁ δίκαιος κριτὴς ἀποδώσει ἐκάστω, ἐμοὶ τε καὶ σοὶ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν.»

Ὁ δὲ Μωάμεθ οὐδὲν πρὸς ἀπολογίαν αὐτοῦ προτείνας ἐκήρυξε πόλεμον ἐναντίον τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ διέταξε ν' ἀποκεφαλίσωσι τοὺς κήρυκας. Ταῦτα συνέβησαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1452 (α).

(*Ἐπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

Αὐτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Πρώτης
Ἰουστινιανῆς Ἀχρίδος ἢ Βουλγαρίας
ἐπικληθείσης.

(Συνέχ. τῆς φυλλ. 217.)

—οοο—

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ.

Ἐν πᾶσι τοῖς προηγουμένοις δεόντως καὶ ἐν τάξει χρονολογικῇ τὰς διαφορὰς τῶν διαφωνούντων ἐπὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ἰουστινιανοῦ συγγραφέων γνώμας τε καὶ δοξασίας ἐκθέσαντες, πολλὰ δὲ καὶ αὐταῖς λέξεσι τὰ ἐπὶ τούτῳ χωρία αὐτῶν παραθέσαντες, ἐξηγᾶμεν τὸ ὀριστικὸν συμπέρασμα ὅτι οἱ μὴ τὴν Λυχνιδὸν ἢ Ἀχρίδα ὡς πατρίδα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀποδεξάμενοι, οὐδ' ὀριστικῶς ἄλλην τινὰ ὁμοθύμως ὑπεστήριξαν· ἀλλ' ὁ μὲν ταύτην, ὁ δ' ἐκείνην, καὶ ἄλλος ἄλλην, καὶ τὸ ἐτι χεῖρον, ὅτι ὁ μὲν, ἀντιστρατευόμενος κατὰ τῆς τοῦ ἐτέρου γνώμης, ἢ ἄρδην ἀνέστρεπεν αὐτήν, ἢ ἐν μέρει ἐτροπο-

(α) Δούκας, σελ. 213, 214.

(β) Χαϊρουλλάχ, σελ. 59, 60.

(α) Δούκας 24. 2145.—N. Βάρβαρ. σ. 2.—Φραντζῆς σ. 342.